

Бруцька Т.А.
кандидат юридичних наук
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

СТАН ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ СТИГМАТИЗАЦІЇ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИКІВ

В сучасних умовах соціально-економічної та політичної трансформації суспільних відносин злочинність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів стала одним із визначальних факторів, що загрожує національній безпеці України. Слід також сказати, що рецидивні злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є негативним явищем світового масштабу. Тому для України та європейської спільноти питання запобігання злочинам, зокрема рецидивним, тривалий час залишається актуальним і є предметом численних наукових праць, досліджень та проєктів міжнародних організацій.

Зокрема, питаннями виникнення мотивації злочинної поведінки, запобігання рецидивної злочинності, заходів ресоціалізації засуджених, присвячені роботи таких вчених: В.С. Батиргарєєва, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.Г. Колб, М.В. Корнієнко, Н.В. Кулакова, А.Г. Кулик, Н.Ф. Кузнецова, А.В. Савченко, В.І. Шакурн та ін.

Серед факторів, що детермінують рецидивні злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, вагоме місце займають обставини, які впливають на несприятливий перебіг постпенітенціарної адаптації засуджених – ускладнений доступ до медичної допомоги, соціально-побутові проблеми, високий рівень стигматизації осіб, хворих на наркоманію та / або небезпечні інфекційні хвороби [2; с.110].

Доведеним є той факт, що від ставлення пересічних громадян та суспільства в цілому до колишніх в'язнів певною мірою залежить успішність

процесу соціальної адаптації та реінтеграції останніх в активне суспільне життя [5; с. 64-75].

На сьогодні в українському суспільстві залишається високим рівень стигматизації раніше засуджених осіб, особливо якщо вони хворі на ВІЛ/СНІД, туберкульоз або інші небезпечні інфекційні хвороби. Близько чверті осіб, що живуть із ВІЛ вказують на те, що ВІЛ-статус цілком або частково був причиною обмежень у доступі хоча б до однієї із послуг у соціальній або медичній сферах (надання медичної допомоги, послуг у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я, планування сім'ї, проблеми з житлом, перешкоди у навчанні) [3; с.28].

Законодавство України передбачає певну процедуру ведення обліку осіб, які вживають наркотики. При цьому, практикуючі юристи, соціальні працівники та самі споживачі наркотиків наголошують на існуванні недоліків ведення такого обліку. Вони зазначають, що недоліки системи наркологічного обліку є одними із негативних факторів, які посилюють стигму по відношенню до осіб, які вживають наркотики, створюють умови для порушення їх прав, перешкоджають доступу до медичної допомоги. Соціальні працівники наголошують на тому, що наркозалежні бояться ставати на такий облік, оскільки про їх статус можуть дізнатися члени сім'ї або роботодавці. Особи, які вживають наркотики, опинилися поза суспільством. Поняття «споживач наркотиків» або «наркозалежний» асоціюється у суспільстві із поняттям «злочинець». Це перешкоджає багатьом звернутися за лікуванням [7; с. 76].

За роки незалежності міжнародні місії та організації провели масштабну роботу, направлену на подолання стигматизації і дискримінації осіб, які раніше вчиняли злочини, тим самим зробили неоціненний вклад в загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання злочинам у сфері обігу наркотиків, зокрема і рецидивним. Так, діяльність фонду «Відродження» в Україні спрямована, зокрема, на впровадження дієвого антидискримінаційного законодавства і практики. Завдяки коштам Глобального фонду досить активно

впроваджуються проекти профілактики ВІЛ у пенітенціарних установах установах.

Українським медичним та моніторинговим центром з алкоголю та наркотиків МОЗ України постійно публікується зріз наркотичної ситуації в Україні, який містить короткий опис тенденцій та змін в наркотичній ситуації в Україні, а також висвітлює заходи профілактиці вживання наркотиків, зменшення шкоди та реабілітації наркозалежних осіб за певний період, а розділи зрізу сформовані відповідно до індикаторів моніторингу наркотичної ситуації, загальноприйнятих в Європейському Союзі.

В 2018 році Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ) виступила партнером Благодійної організації «Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД» в проекті, метою якого є створення правової мережі захисту прав людей, які зазнають дискримінації та утисків через свій статус. З початку проекту до приймалень Української Гельсінської спілки з прав людини звернулося більше 350 осіб за наданням правої допомоги.

Експерти УГСПЛ також зазначають, що якщо рівень стигматизації людей, що живуть з ВІЛ в Україні зростає, то автоматично зростає і відсоток захворюваності. Окрім того, в Українській Гельсінській спілці з прав людини наголошують на відсутності сталої судової практики притягнення до відповідальності осіб, які порушують права людей, що живуть з ВІЛ [6].

За фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Надзвичайного плану Президента США для надання допомоги в боротьбі з ВІЛ/СНІД (PEPFAR) у 2013 – 2017 рр. впроваджувався проект USAID RESPECT. І одним із ключових напрямів цього проекту було формування прихильності до медичних послуг у ВІЛ-інфікованих засуджених, в тому числі споживачів ін'єкційних наркотиків, які звільняються з установ виконання покарань та забезпечення безперервного доступу до послуг з лікування та соціального супроводу за межами установ виконання покарань [4].

Варто також відмітити, що завданнями держнаркополітики, які визначені у Стратегії державної політики щодо наркотиків (на період до 2020 року) є:

визначення сфери правового регулювання, розроблення ідеологічної основи, окреслення основних проблем, що потребують розв'язання на загальнодержавному рівні, ... запровадження людиноцентристської ідеології. Головним завданням втілення зазначеної ідеології є зміна байдужого ставлення громадян до проблем наркозалежних осіб та поширення наркозлочинності, вироблення неприйняттого ставлення до немедичного споживання наркотиків та залучення широких верств населення на боротьбу із наркотизацією суспільства [1].

Отже, в Україні запроваджені численні заходи запобігання стигматизації та дискримінації раніше засуджених і особлива увага приділяється тим особам, які хворі на ВІЛ/СНІД та інші небезпечні інфекційні хвороби; розроблена стратегія державної політики щодо наркотиків (на період до 2020 року). Особливу роль у цій діяльності здійснюють міжнародні організації.

Слід наголосити, що міжнародні організації лише фінансують статистичні дослідження, програми ресоціалізації засуджених та програми зменшення шкоди, правопросвітницькі проекти, але реального ефекту від заходів запобігання злочинам у сфері обігу наркотиків, зокрема і рецидивним, можна досягти тільки тоді, коли кожен з нас усвідомить цінність прав людини, які декларуються Конституцією України та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Список використаних джерел та літератури:

1. Головкін Б. Засадничі положення Держнаркополітики України [Електронний ресурс] / Б. Головкін. – Режим доступу :<http://narko.gov.ua/komnarko/uk/publish/article/97331>
2. Забродська Т.А. Запобігання рецидивним злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія ; кримінально-виконавче право» / Т.А. Забродська. – К., 2015. – 110 с.
3. Подолання стигми та дискримінації до людей, що живуть з ВІЛ. Методичні рекомендації / Г.О. Слабкий, І.С. Миронюк, В.Й. Білак-Лук'янчук, В.В. Кручаниця. – Київ, 2016. – 28 с.
4. Проект RESPECT: Зменшення стигми та дискримінації, пов'язаної з ВІЛ, щодо представників груп найвищого ризику в медичних закладах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://network.org.ua/proekt-respect-zmenschennya-stigmi-ta-diskriminatsiyi-povyazanoyi-z-vil-shhodo-predstavnikiv-grup-najvishhogo-riziku-v-medichnih-zakladah-ukrayini/>

5. Ставлення соціуму до можливостей соціальної адаптації колишніх засуджених / В. І. Борисов [та ін.] // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Харків. : Право, 2012. – Вип. 23. – С. 64-75.
6. Стигматизація + дискримінація. Проблеми людей що живуть з ВІЛ/СНІДом з юридичної точки зору Юридична газета онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/interview/stigmatizaciya--diskriminaciya-problemi-lyudey-shcho-zhivut-z-vilsnidom-z-yuridichnoyi-tochki-zoru.html>
7. Толопило А. Регистрация потребителей наркотиков: практика, последствия и дальнейшие перспективы : отчет об исследовании [Електронний ресурс] / А. Толопило, Л. Власенко. – К., 2008. – 76 с. – Режим доступу : <http://www.uiphp.org.ua/media/1484>

Значний внесок у подолання негативних наслідків стигматизації і дискримінації раніше засуджених та засуджених, які хворі на небезпечні інфекційні хвороби роблять неурядові та міжнародні організації.

Європейська інтеграція – це процес політичної, юридичної, економічної (а в деяких випадках соціальної та культурної) інтеграції європейських держав. Це – складний та суперечливий соціально-економічний процес налагодження тісного співробітництва європейських держав.¹

Процес європейської інтеграції став каталізатором змін в українському суспільстві. Вже кілька десятиліть Україна та українці живуть в стані постійного реформування. На сьогодні, реформи торкнулись усіх аспектів життя суспільства – побут, політика, правова система, міжнародні відносини тощо.

¹ Мартинов А.Ю.. [Європейська інтеграція](#) [Енциклопедія історії України](#). — К. : [Наукова думка](#), 2005. — Т. 3 : Е — Й. — 672 с.